

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

L

Уређивачки одбор:

*др Даринка Горган-Премк, др Ирена Грицкаг, др Милка Ивић,
др Павле Ивић, др Александар Младеновић,
др Мирослав Николић, др Асим Пецо, др Митар Пешикан,
др Живојин Станојчић, др Драго Ђупић, др Егон Фекете*

Главни уредник:

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1994

Стана Ристић
(Београд)

ИЛОКУЦИЈСКИ АСПЕКТИ УПОТРЕБЕ ПАРТИКУЛА*

У раду се на материјалу из Р. САНУ и Р. МС показује да партикуле у свом лексичком значењу реализују и компоненте са илокуцијском снагом, што их са становишта употребе уврштава у ред експонената појединих типова говорних чинова.

1. У овом раду¹ биће представљене илокуцијске компоненте у структури лексичког значења партикула (речца) до којих се дошло лексичко-семантичком анализом јединица које у описним речницима савременог српскохрватског језика¹ носе граматичку ознаку „речце“ или такву ознаку садрже у посебним одељцима свог лексичког значења.

2. Илокуцијске компоненте у структури лексичког значења партикула указују на још један ниво језичке реализације на коме функционишу ове јединице, а то је ниво говорних чинова. На неке аспекте оваквог функционисања партикула указано је у сербобројатистичкој литератури², а ми ћемо, пратећи појаве на лексичком плану, покушати да покажемо њихову повезаност са планом говорних чинова и повезаност лексикографије и лексикологије са теоријом говорних чинова³.

3. Речник Српске академије наука и Матичин речник показују да се у реализацији лексичког значења партикула као релевантни јављају и фактори говорног чина: ситуација—говорење, намера (циљ) и чињење (деловање). Они су представљени у дефиницијама у виду семантичких

* Ради оријентације читаоца, упозоравам да је у овом тексту термин *партикула* употребљен у значењу ширем од уобичајеног. — Белешка главног уредника.

Овај рад је проширена верзија реферата прочитаног на XI међународном конгресу слависта у Братислави (наслов реферата је гласио: Партикуле као јединице лексичког система — илокуцијске компоненте у структури њиховог лексичког значења). Он се надовезује на два моја рада која се баве проблемима партикула. Први је под насловом „Речце као јединице лексичког система (прагматичко-когнитивни приступ)“ објављен у часопису *Научни списаник слависта у Вукове дане 22/2*, Београд 1994, 155-161, а други под насловом „Партикуле и њихови функционални еквиваленти (лексичко-семантичке и функционалне карактеристике)“ такође је објављен у часопису *Јужнословенски филолог XLIX*, Београд 1993, 75-93.

¹ Речници из којих је узет корпус су: Речник Српске академије наука (I—XIV) и Матичин речник (IV—VI) (у раду скраћено Р. САНУ и Р. МС).

² Исп. Јоцић М., 1983, 147—157; Шокица С., 1987, 189—210; М—В, 1990, 422—441, 602—643; Савић С., 1993, 67—68, 89—92.

³ Термин „говорни чин“ у раду узимамо у општем смислу (а по теорији Серла) као говорну активност (чин) којом говорник делује на саговорника са одређеним циљем. Исп. Серл 1991.

компоненти са илокуцијском снагом или као додатне информације (дате у заградама на одговарајућим местима). Тако се намере (циљеви) у лексичком значењу партикула представљају формулацијама типа: за исказивање/изрицање (несигурности, сумње, жеље, заповести, претње, слагања, потврђивања, одрицања, питања, клетве благослова, заклетве, псовке и сл.); за истицање, појачавање (одрицања, тврдње, сагласности, жеље, задовољства и сл.); за скретање пажње; за подстицање; за омаловажавање; за преклињање; за одобравање; за присећање; за отклањање сумње и сл. Ситуације се у реализацији лексичког значења партикула представљају најчешће у додатним деловима дефиниција формулацијама типа: у обраћању, у усрдној молби, у поздраву, у ословљавању, у преклињању, у резигнацији, при растанку, при учтивом обраћању, у нестрпљењу, у љутњи, у дијалогу и сл. Неки наведени типови делова дефиниције експлицирају или упућују и на типове говорних чинова, као формулације типа: за потврђивање (тврдња); за одрицање (одрицање); за исказивање питања (тражење информације); за исказивање сумње (коментара); за истицање, појачавање, у експресивном изражавању (експресивности); у здравицама, у ословљавању, у клетви, у поздраву, при растанку и сл. (конвенционалности). У дефиницији неких партикула јављају се и елементи којима се експлицира смисао модификације говорног чина. Тако се партикуле које модификују говорни чин давања информације дефинишу формулацијама типа: за исказивање/изрицање (супротности, неједнакости, допусности, ограничавања, накнадног додавања, прибрајања, настављања и сл.).

4. Лексикографски материјал показује да је број информација о функционисању партикула на плану говорних чинова велики и да се на основу њих могу издвојити заједнички (општи) елементи комуникације који битно одређују лексичко значење партикула. Они се на семантичком плану могу представити као архисеме које окупљају јединице у парадигме. Тако се партикуле, повезујући лексички план са планом говорних чинова, могу представити и у парадигмама које организују семантичке компоненте са илокуцијском снагом:

1. модификовања информације: *тако, наиме, дакле, елем, такође(р), као; таман, баш, управо, заправо; прво, друго..., затим, онда, које, напоскон, најзад, најпосле, напоследку; упркос, напротив, насупротив, међутим, пак, штавише; ипак, додуше, свеједно; макар, гдд, било, драго; само, бар, скоро, готово, умало, замало, искључиво, закључно, око, отприлике; лично, сдм; осим, сем, изузев, једино; поготову (поготово), првенствено, особито, нарочито, посебно, напосе; чак, још, иначе, онако, ионако, уопште, углавном, претежно, све, сасвим, потпуно,*

2. тврдње: *да, ја, дабогме, дакако, јашта, свакако, јамачно, сигурно, зацело,*

3. одрицања: *не, ни, нити, никако, нипошто,*

4. тражења информације: *ли, зар, еда,*

5. коментара: *укратко, уопште; наводно, богзна, рецимо; дословно, буквално, једноставно, просто, лепо; стварно, истина, заиста, одиста, уистину, збиља; привидно, наизглед, тобоже, бајаги, као;*

сигурно, засигурно, посигурно, свакако, несумњиво, бесумње, наравно, дабогме, дакако, јашта; јамачно, зацело, могуће, вероватно, можда, ваљда, лако; никако, нипошто, какви, мучно, тешко,

6. експресивности: *пā (пā), ā (ā), й (й), тē, него, ̂ (̂), ама, ма, та, бре, море, вала, тек, већ, богме, сад; ево, ето, ено; нā (нā), дē, дела, ако, (х)ајде, лепо, добро, слободно; немој (немојмо, немојте), нека, доста; срећом, бла̂го, на жалост, забoga; наопако, врага, доврага, наврага, дођавола,*

7. конвенционалности: *хвала; изви(н)и(те), пардон, опро(с)ти(те); молим, ништа; изволи(те), добро, слободно, срећно, живео; замисли(те), знаш (знате); дабогда, забoga; доврага, дођавола.*

5. Преглед илокуцијских компонената у лексичком значењу партикула показује да се партикуле јављају као експоненти готово свих типова говорних чинова⁴. Функционишући на плану говорних чинова партикуле организују парадигме на три равни: према смислу, према циљу (сврси) и према условима реализације говорног чина. На нивоу опште класификације према смислу издвајају се парадигме партикула са илокуцијским компоненатама: модификовања информације, тврдње, одрицања, тражења информације и коментара. Према циљу издвајају се парадигме партикула са илокуцијским компоненатама тражења информације и експресивности, а према условима издваја се парадигма партикула са илокуцијским компоненатама конвенционалности. Према истим критеријумима, како је показала детаљнија анализа илокуцијског садржаја партикула, оне се разврставају у мање посебне парадигме са истим односима надређености и преклапања. Због примене више критерија у одређивању илокуцијских компонената исте јединице се могу јавити у више парадигми, а припадност јединице парадигми одређује се према контексту.

6. Представљање илокуцијских компонената у структури лексичког значења партикула на више равни јесте начин да се покаже њихово функционисање у говору. Овај начин одражава сложене механизме реализације појединих типова говорних чинова са истим релевантним критеријумима: смисла, циља и услова. Уопште, употреба партикула у говору, као и других показатеља комуникацијских садржаја, друштвено је условљена. Веза између њиховог значења и намера говорника заснива се на конвенцијама за сваку ситуацију посебно. Тако партикуле у одређеној ситуацији преузимају и улогу показатеља намера и циљева говорника у комуникацији било да исказују њену илокуцијску снагу било да је само модификују.

7. Према општој шеми говорних чинова партикуле првих пет парадигми јављају се као експоненти и н ф о р м а ц и ј с к о г (пропозици-

⁴ У литератури не постоји сагласност у погледу типова и броја говорних чинова јер се илокуцијска снага реализује у више равни, па су принципи класификације различити. Постојеће класификације одликују се односима надређености и преклапања јер уважавају критеријуме и услове релевантне за говорни ниво. За потребе нашег истраживања ми смо се користили терминима према овим изворима: Енциклопедијски речник, 1988; Енциклопедически словарь, 1990, под речевой акт; М—В, 1990, 601; Серл 1991, 126—127.

оног) говорног чина, који као општи надређени тип обухвата говорне чинове: давања информације, тврдње, одрицања, тражења информације и коментара. Стављајући у први план садржај комуникације партикуле ових парадигми указују на карактер информације, исказују односе између сегмената садржаја, став говорника према садржају комуникације, процену истинитости (остваривости) садржаја и сл. Тако оне као носиоци илокуцијске снаге информисања или као њени модификатори доприносе да се садржај комуникације успешније пренеси и прима са свим оним што се у одређеној ситуацији подразумева а што није језички реализовано. Употреба партикула као експонената информацијског говорног чина, према речничком корпусу, карактеристична је за све видове језика: стандардног кодифицираног и некодифицираног (разговорног) језика и за нестандартне (колоквијалне) говоре.

7.1. Илокуцијске компоненте модификовања информације реализују партикуле прве парадигме које на семантичком плану имају категоријално значење логичких односа⁵. Оне модификују говорни чин давања информације (саопштења у ужем смислу)⁶ исказујући различите садржаје: истоветност, узајамност и блискост неких сегмената информације (*као, такође(р), таман, биш, управо, заправо, прво, друго, онда, затим, најзад, напосле, напосле*); намеру говорника да нешто појасни (*наиме, уосталом*); да резимира оно о чему је говорио (*дакле*); да продужи излагање или да га прошири новим елементима (*тако, елем, него*) и сл. Неке од њих исказују супротстављеност, неједнакост, противуречност неких сегмената (*међутим, насупротив, напротив*); допусност (*ипак, свеједно, макар, додуше гдд, било, драго*)⁷; ограничавање, издвајање, изузимање (*само, једино, искључиво, бар, скоро, готово, умало, замало, закључно, отприлике, приближно, око, изузев, сем, осим, особито, нарочито, напомена, поготову, првенствено*); уопштавање, проширивање (*све, потпуно, апсолутно, углавном, чак, још, штавише, иначе, ионако, онако*).

Примери:

У тој читаоници је срео... председника... који се *такође* преселио из Задра (Р. МС). Повукло је Панкраца још и нешто друго; хтио је *наиме*... да се склони од бијеса... својих... другова (Р. САНУ). Волим /те/ *упркос* наше сиротиње (Р. МС). Он се као уметник не служи богатим језиком... у њега је *напротив* језик храпав, неизбрушен (Р. САНУ). Описи, *макар* како да су живи и тачни, не могу учинити оно што би било да се очима види (Р. САНУ). *Било* који од њих да дође, морате свакоме да помогнете (Р. САНУ). Управник је... с њим говорио *само* у десетерцу (Р. МС). Стока... се гаји... *првенствено* ради млијека (Р. МС). *Чак* ни неколико узастопних киша не би... надокнадило дефицит у води (Р. МС). Воли да лаже, али је *иначе* поштен (Р. САНУ).

⁵ Исп. Ристић 1993, 87—92.

⁶ О овом говорном чину исп. М—В 1990, 602—603.

⁷ О партикулама са значењем допусности исп. М—В 1990, 412—415.

7.2. Партикуле које се јављају као експоненти говорног чина тврдње⁸ реализују илокуцијске компоненте различите по смислу. Партикула *да*⁹ илокуцијски садржај потврђивања реализује као потврдан одговор на постављено питање или на исказану сумњу, као појачавање истинитости исказа и као појачавање тврдње, сагласности и сл. Потврдан одговор на постављено питање исказују и партикуле *ја*, *дабогме*, а потврдан одговор на исказану сумњу, појачавање тврдње и сагласности исказују партикуле: *дакако*, *јашта*, *јамачно*, *сигурно*, *свакако*, *зацело*.

7.3. Као експоненти говорног чина одрицања јављају се партикуле: *не*, *ни*, *нити*, *никако*, *нипошто*. Партикула *не*¹⁰ илокуцијски садржај одрицања реализује као негативан одговор на постављено питање, као одрицање радње или неке околности, као неслагане и порицање у дијалогу, као истицање одрицања и негације и сл. Партикуле *ни* и *нити* модификују говорни чин одрицања у смислу: појачавања одрицања и негације, ограничавања одрицања и набрајања, искључивања у негирању и одрицању и сл. Партикуле *никако* и *нипошто* појачавају одрицање или, у конверзацији као еквиваленти реченица, исказују неслагање, неодобравање, неприхватање.

Примери из Р. САНУ:

Један запонац *не* ради онако, како би требало; Ја да цркавам, а она да живи? А!... *не!*; Није нас убио некрст — *не*; У врту *ни* псета; Умро је сиромах... Па у новинама *ни* речи; Оцу *нипошто* неће да се врати; Немачки језик не чује се *никако*.

7.4. Партикуле *ли*, *зар*, *еда* јављају се као експоненти говорног чина тражења информације¹¹. Најфреквентнија партикула *ли* у конструкцијама са другим јединицама реализује различит смисао питања: само тражење информације, тражење информације са очекивањем позитивног одговора, питање са очекивањем сагласности или за разрешење недоумице и сл. То су упитне конструкције „да ли“, „је ли“, „је ли да“, „је ли те“, „није ли“, конструкције партикуле *ли* са упитним заменицама и прилозима, са потврдним и одричним глаголским облицима и сл.

⁸ Улога партикула као експонената говорног чина тврдње условљена је карактеристикама овог говорног чина који је по смислу супротстављен говорном чину одрицања. Међутим, и један и други говорни чин, као посебни случајеви информацијског говорног чина, често се јављају као реплике говорног чина тражења информације или неког другог директивног чина, исказане управо партикулама као еквивалентима реченица.

⁹ О партикули *да* исп. М—В 1990, 426—427, 443, 602—604.

¹⁰ О партикули *не* исп. М—В 1990, 433, 604—605.

¹¹ Илокуцијски садржај партикула као експонената говорног чина тражења информације условљен је специфичностима овог говорног чина. Наиме, говорни чин тражења информације само је посебан случај информацијског говорног чина који опонира говорном чину давања информације. Међутим, у конверзацији, у говорном догађају ова два чина се допуњавају. Као директивни говорни чин говорни чин тражења информације има иницијалну позицију и захтева реализацију говорних чинова тврдње и одрицања (као посебних случајева говорног чина давања информације).

Примери из Р. САНУ:

Да *ли* је долазио јуче?; Има *ли* шта нова? — само тражење информације; Не би *ли* се запуштени виногради дали опет подићи; Ви се, наравно... мислите временом запослити, *зар* не? — очекивање позитивног одговора; Где *ли* ћу на ноћиште? — недоумица; Нисам *ли* ти говорио да се не пењеш на трешњу? *Зар* све око нас није... феудална Европа? — очекивање сагласности.

7.5. Говорни чин са илокуцијском снагом коментара по смислу чини посебан случај информацијског говорног чина. Смисао коментара овом говорном чину дају партикуле које информишу о карактеру садржаја информације у смислу: фактивности (*стварно, истина, заиста, доиста, одиста, уистину, збиља*), контрафактивности (*тобож, бајаги, као, привидно, наизглед*), резервисаности говорника у погледу фактивности садржаја информације (*наводно, богзна, рецимо*), веродостојности садржаја информације (*дословно, буквално, просто, једноставно*), уверености говорника у остваривост/неостваривост садржаја (*можда, могуће, вероватно, ваљда, јамачно, сигурно, засигурно, свакако, зацело, извесно, неминовно; никако, нипошто, какви, мучно, тешко*) и обимности садржаја (*укратко, уопште*). Смисао коментара који партикуле описиване парадигме дају информацијском говорном чину садржи и намере говорника да упозори саговорника на карактер информације коју прима. Партикуле са илокуцијским компонентама уверености употребљавају се и као реплике после неког директивног чина, са значењем тврдње или одрицања, што их повезује са партикулама 2. и 3. парадигме.

Примери:

Збиља, он је легавши у постељу сањао готово све што је тога дана преживео (Р. САНУ). У десној певници *стварно* је стајао... ђак Сима (Р. МС). Странац је отишао до прве вароши *тобож* послом (Р. МС). Ваше државе... су *бајаги* основане на законима (Р. САНУ). На свадбеној гозби било је *наводно* више од стотину званица (Р. САНУ). Од тога /се/ *буквално* избежумљавам (Р. САНУ). Избацио ме је ... *дословно* нисам имала куда (Р. САНУ). *Зар* је ово рат? Ово је *просто* да човек кука (Р. МС). Он... *укратко* тежи за онаквом влашћу какву су некад имали римски цареви (Р. МС). *Мучно* да би Марашлија и примио одмах те захтеве (Р. САНУ). Кампања у штампи *тешко* да ће им користити (Р. МС). *Јамачно* си добре воље (Р. САНУ).

8. Илокуцијске компоненте експресивности и истицања реализују партикуле 6. парадигме као експоненти експресивног говорног чина. За разлику од партикула претходних парадигми оне у први план стављају емоционално-експресивни однос говорника према садржају комуникације или према саговорнику. Емоционално-експресивни набој комуникације и повишена интонација у говору указују на неформалну комуникацију и опуштенију атмосферу непосредних односа саговор-

ника. Овај вид општења, карактеристичан за свакодневну комуникацију, носи сва обележја неприпремљеног говора у коме су изостављени сви они елементи који се у одређеној ситуацији подразумевају и у коме је „дозвољено“ прекидање говорника упадицама различитог типа и садржаја. Континуитет разговора остварује се партикулама и другим контактним сигнаlima, при чему партикуле исказују или појачавају емоционално-експресивне тонове у комуникацији. Зависно од ситуације оне као показатељи комуникацијске атмосфере исказују позитивне или негативне реакције саговорника: задовољство, одушевљење, одобравање, подстицање, сажаљење, саосећање, солидарисање, чуђење, негодовање, приговарање, неодобравање, упозорење, забрањивање, љутњу, нестрпљење и сл. Емоционалан тон зависи и од статусних, старосних професионалних и сличних односа међу саговорницима, од њихових интереса, циљева, психичког стања и сл. социјалних и психичких фактора комуникацијске ситуације.

Неке од ових партикула лишене су емоционалног набоја, али не и експресивности јер истичу, наглашавају одређене сегменте у говору. Ови маркери важнијих делова говора олакшавају препознавање комуникацијске намере говорника, прецизно разумевања реченог, добар пријем а тим и остваривање говорног догађаја у целини са свим илокуцијским и перлокуцијским ефектима¹².

Као експоненти експресивног говорног чина у свакодневној комуникацији могу се јавити и партикуле других парадигми (*да, ја, зар, само, чак, још, таман, баш* и сл.).

Примери са значењем изненађања, чуђења, дивљења, неверице, недоумице и сл., са значењем истицања, побуђивања пажње:

То твоја жена! *И* ти могао са њом живети (Р. САНУ). На наше: добро вече, како сте?... одговори: *Ето* (Р. САНУ). Боже, *да* лепе пшенице (Р. САНУ). О томе је *зар* знао штогод и Перо... али није зинуо (Р. САНУ). И *ето на* пред њим се наједном указа приказа (Р. САНУ). Знаш ли да сам добио на лозу? — *Ајде!* (Р. САНУ). *Вала*, то је баш песма (Р. САНУ). *Е*, лепо сам се частио (Р. САНУ). И ја сам, *ево*, верглаш (Р. САНУ). И то *ено* није радио сам (Р. САНУ). Да ми је *само* претурити бригу прско главе (Р. МС). Кожа... голих руку *све* се јежила од јаке студени (Р. МС).

Примери са значењем одобравања, подстицања, саглашавања, помирљивости и сл.:

Ево нама вранца и дората (Р. САНУ). Преварих се па се уписах... Ниси се преварио. *Нека* си (Р. САНУ). *Срећом* овима то није падало на ум (Р. МС). *Благо* мени у овој самоћи (Р. САНУ). *Добро*, синко даћу ти девојку (Р. САНУ). Туњо је, *ајде*, умро насилном смрћу (Р. САНУ). *Е*, шта ћу?... власт тако нарешује (Р. САНУ).

¹² Исп. Серп 1991, 99—103.

Примери са значењем неodobравања, неслагања, негодовања, нестрпљења, злурадости и сл.:

Шта велиш, да то пукне по селу, а? (Р. САНУ). Ама, шта имаш ти од пристајања или непристајања (Р. САНУ). Ја ћу скочити у бунар. — Па скочи! (Р. МС). Шта рече, бре? Ко забушава? (Р. САНУ). Ти ћеш отићи да купиш карте! — Ма немој! А ти да седиш (Р. САНУ). Нека... нека потковат ћу ја моје постоле (Р. САНУ). Не вриједи мучити се. — Ја, не вриједи! А да се ја не мучим око ове ракије шта би ти пио (Р. САНУ). Доћи ћеш ти још да ме молиш за ово. — Е баш да ти не дођем (Р. САНУ). Ћути, таман би требало још и тебе да слушам (Р. МС).

9. Партикуле 7. парадигме као експоненти конвенционалног говорног чина¹³ реализују компоненте са различитим илокуцијским садржајем. Сам говорни чин у коме се јављају установљава се друштвеним конвенцијама за одређену ситуацију. То су ситуације свакодневне или пригодне комуникације у којима се стереотипним формама компензира неприпремљеност конверзације и осигурава адекватна реакција било да се, у духу уљудног понашања, исказује задовољство и спремност на сарадњу (ословљавање, поздрављање, захваљивање, извињавање) било да се, супротно добрим манирима, исказује незадовољство нечим, негодовање (клетве, псовке и сл.). Партикуле као експоненти конвенционалног говорног чина јављају се често као једине или централне јединице његове стереотипне структуре. Њима се успоставља говорни контакт и припрема саговорник за комуникацијску сарадњу, исказује спремност за такву сарадњу, показује добронамерност у тражењу и давању услуга, у исказивању солидарности, захваљивања и сл. Тако се помоћу њих отвара или затвара разговор, остварује континуитет разговора и одржава кооперативност комуниканата. Илокуцијски садржај партикула открива и социјално-психолошке димензије комуникације са елементима уљудног опхођења, статусних, старосних и других односа, толеранције, али и са елементима неспожељног реаговања у исказивању нетрпљивости, незадовољства и сл.

Партикуле се јављају у оба вида конвенционалног говорног чина: у конвенцијама учтивости и у конвенцијама друштвених контаката. У конвенцијама учтивости партикулс се јављају у захваљивању (*хвала*), у извињавању (*извини(те)*, *опрости(те)*, *пардон*), у реакцијама на извињавање и захваљивање (*молим*), у прихватању, одобравању нечега (*молим, изволи(те), добро, слободно*) и у честитању (*срећно, живео*). У конвенцијама друштвених контаката јављају се партикуле као поздравни (*здраво, довиђења, збогом*), у ословљавању (*(х)ајде, мо-*

¹³ Проблеми у вези са овим говорним чином у литератури су проучавани у вези са појавама датим под различитим називима „стереотипни говор“ (Земская, 1987, 9–47), „конвенције учтивости“ и „конвенције друштвених контаката“ (М–В, 1990, 607–611, 632–637, 642), „говорни стереотипи“ или „формулаички изрази“ (Савић, 1993, 84–92) и сл.

лим(те/Вас), замисли(те), знаш, знате), у заклинању и благосиљању (еда, нека, да, дабогда, забога), и у псовкама и здравицама.

10. Анализа лексичког значења партикула показала је да њихове компоненте исказују садржаје који се тичу говорних чинова и основних фактора комуникације: ситуације, намере (циља) и чињења (деловања). Тако се већ на лексичком плану неки комуникацијски садржаји показују као инваријантна значења која улазе у језички систем и постају део компетенције корисника језика. Они се на семантичком плану могу представити као прагматички, емоционални, експресивни и релациони садржаји, а на плану говорних чинова као садржаји са одређеном илокуцијском снагом. То значи да се партикуле могу представити и као експоненти појединих типова говорних чинова са фиксираним илокуцијским смислом и условима употребе. Доследним представљањем ових и сличних садржаја у описној лексикографији оствариле би се боље могућности за повезивање лексиколошке теорије са теоријом говорних чинова.

ЛИТЕРАТУРА

Апресян, 1988. — Апресян Ю. Д., „Типы коммуникативной информации для толкового словаря“ *Язык: система и функционирование*, сборник научных трудов. „Наука“, Москва 1988, 10—22.

Земская, 1987. — Земская Е. А., *Русская разговорная речь: лингвистический анализ и проблемы обучения*, Русский язык, Москва 1987.

Јоцић, 1983. — Јоцић Мирјана, „Један аспект комуникативно-лингвистичке компетенције код деце“, *Зборник за филологију и лингвистику XXVI/1*, Нови Сад 1983, 147—157.

М—В, 1990. — Мразовић Павица, Вукадиновић Зора, *Граматика српскохрватског језика за странце*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Добра вест, Нови Сад 1990.

Ристић, 1993. — Ристић Стана, „Партикуле и њихови функционални еквиваленти (лексичко-семантичке и функционалне карактеристике)“, *Јужнословенски филолог XLIX*, Београд 1993, 75—93.

Савић, 1993. — Савић Свенка, *Дискурс анализа*, Универзитет у Новом Саду — Филозофски факултет, Нови Сад 1993.

Серл, 1991. — Серл Џон, *Говорни чинови*, Нолит, Београд 1991.

Шокица, 1987. — Шокица С., „О значењу конверзационих партикула у телефонској комуникацији“, *Прилози проучавању језика 23*, Нови Сад 1987, 189—210.

Извори и приручници

Енциклопедијски речник, 1988. — *Енциклопедијски речник модерне лингвистике*, Нолит, Београд 1988.

Энциклопедический словарь, 1990. — *Лингвистический энциклопедический словарь*, „Советская энциклопедия“, Москва 1990.

Р. МС — *Речник српскохрватског књижевног језика IV—VI*, Матица српска, Нови Сад 1971—1976.

Р. САНУ — *Речник српскохрватског књижевног и народног језика I—XIV*, Српска академија наука, Београд 1959—1989.

Summary

Stana Ristić

ILLOCUTIONARY ASPECTS OF THE USE OF THE PARTICLES

The analysis of the lexical meaning of the particles based on two monolingual dictionaries of contemporary Serbo—Croatian language (*The SANU Dictionary* and *The Matica Srpska Dictionary*) has shown that the structure of the lexical meaning of the particles comprises the components with illocutionary force: modification of the information, assertion, negation, seeking information, comment, expressiveness, and conventionality. Having this in mind the level of lexis and the level of speech acts can be seen as related and in this light particles can be represented as the exponents of particular types of speech acts. All this suggests closer link between the theory of lexicology and lexicography on the one hand and the theory of speech acts on the other.